

Asia: VN/34515/2024

Kommentointipyyntö: Sivistyksestä suunta Suomelle - Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio vuoteen 2040

1. Suomi on sivistyksen, demokratian ja tieteen vapauden edelläkävijä.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Näkövammaisten liitto pitää tavoitetta korkeakoulutuksen kokonaisuutta ajatellen perusteltuna. Sivistyksen, tieteen ja demokratian perusta ei kuitenkaan toteudu yhdenvertaisesti, elleivät korkeakoulut sitoudu selkeästi vahvistamaan yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta kaikessa toiminnassaan. Yhdenvertaisuuden edistäminen tulee nostaa arvojen tasolla lähtökohdaksi samalla tavoin kuin tieteen vapaus ja autonomia. Tämä koskee myös digitaalisia ympäristöjä, joiden saavutettavuus on välttämätöntä, jotta näkövammaiset opiskelijat, tutkijat ja muissa tehtävissä korkeakouluissa toimivat voivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Näkövammaisten liiton mielestä toimenpidesuositukset ovat oikeansuuntaisia, mutta ne eivät huomioi riittävästi esteettömyyden ja digitaalisen saavutettavuuden velvoittavuutta. Vision tulisi sisältää selkeä kirjaus siitä, että sivistyksen ja tieteen vapaus edellyttävät esteettömiä ja digitaalisesti saavutettavia oppimisympäristöjä, palveluita ja materiaaleja. Lisäksi korkeakoulujen on huolehdittava siitä, että digitaalisten oppimisympäristöjen suunnittelu, hankinta ja ylläpito noudattavat saavutettavuusvaatimuksia. Ilman tätä yhdenvertaisuus ei toteudu käytännössä.

2. Koulutus kuuluu kaikille ja mahdollisuuksia lisätään erityisesti nuorille.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

2 kyllä, pääosin

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Näkövammaisten liitto pitää tavoitetta perusteltuna ja hyvänä. Yhdenvertaisuuden sekä esteettömyyden ja digitaalisen saavutettavuuden vahvistaminen tulee kuitenkin kirjata selkeästi osaksi tavoitetta. Jotta koulutus kuuluu aidosti kaikille, korkeakoulujen tulee sitoutua esteettömyyden ja digitaalisen saavutettavuuden toteutumiseen sekä näkövammaisten opiskelijoiden, tutkijoiden ja muiden korkeakouluissa työskentelevien yhdenvertaisen osallistumisen takaamiseen.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Näkövammaisten liiton mielestä toimenpiteet ovat osin oikeita, mutta niistä puuttuvat selkeät ja konkreettiset kirjaukset digitaalisen saavutettavuuden ja esteettömyyden edistämisestä ja kehittämisestä.

Jotta Nuorten aikuisten korkeakoulutettujen osuus nousee tavoiteltuun 60 %:iin, myös näkövammaisten nuorten aikuisten koulutustason tulee nousta. Työikäisistä näkövammaisista korkeakoulututkinnon on suorittanut noin 21 %. Näkövammaisten koulutustaso on noussut hitaasti ja ero muuhun väestöön on huomattava.

Toimenpidesuosituksissa jää epäselväksi, mitä tarkoittaa, että laaditaan kansallinen ohjauksen ja oppimisen tuen viitekehys. Toimenpidesuosituksista tulee konkretisoida.

Vuoden 2012 alussa voimaan tullut ns. SORA-lainsäädäntö rajoittaa ja vaikeuttaa näkövammaisten opiskelumahdollisuuksia ja urasuunnittelua perusteettomasti. SORA-lainsäädäntöä sovelletaan sattumanvaraisesti ja jopa tarkoitushakuisesti ottamatta lainkaan huomioon velvoitetta tehdä kohtuullisia mukautuksia ja erityisjärjestelyjä. SORA-lainsäädäntöä säädettäessä eduskunnan perustuslakivaliokunta on sivistysvaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVI 60/2010 vp) ottanut useaan kertaan kantaa siihen, etteivät SORA-säännökset saa vaikeuttaa vammaisten ihmisten hakeutumista opiskelemaan. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan ottanut huomioon myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen velvoitteet. Suomessa sopimus on ollut voimassa lakina kesäkuusta 2016 asti. Koulutuksen näkökulmasta keskeisiä artikloja ovat muun muassa koulutusta käsittelevä artikla 24 sekä esteettömyyttä ja saavutettavuutta käsittelevä artikla 9.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea) käsitteli Suomen valtion ensimmäisen maaraportin YK:n vammaissopimuksen toteutumisesta elokuussa 2025. Syyskuussa 2025 komitea antoi Suomelle yli 80 suositusta. Korkeakoulutukseen liittyvät muun muassa suositukset 46 ja 47. Korkeakoulutusta käsitellään niissä muun muassa näin:

d) vammaisia opiskelijoita ei päästetä korkeakoulutukseen, vaan vedotaan

turvallisuusvaatimuksiin, eivätkä yliopisto- opiskelijoita palvelevat tietojärjestelmät ja verkkosivut ole vammaisten opiskelijoiden saatavilla. (46 d)

d) tarkastelee korkeakoulujen valintamenettelyjä varmistaakseen, että vammaiset opiskelijat pääsevät opiskelemaan ja voivat osallistua ammatilliseen koulutukseen yhdenvertaisesti muiden opiskelijoiden kanssa; poistaa heidän vammaisuuteensa perustuvat vaatimukset, jotka rajoittavat tai kaventavat heidän korkeakoulutustaan; ja varmistaa, että opiskelijoita palvelevat tietojärjestelmät ja yliopistojen verkkosivut ovat esteettömiä myös näkövammaisille opiskelijoille. (47 d)

Näkövammaisten liitto toteaa, että opetus- ja kulttuuriministeriön on perusteltua tarkastella SORA-säännöksiä ja toimia korkeakoulutuksessa komitean antamien suositusten mukaisesti. Visioon on suositeltavaa lisätä SORA-lainsäädännön rakenteellisen vaikutuksen arviointi suhteessa yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

3. Luovat osaajat ja kunnianhimoinen tutkimustoiminta uudistavat yhteiskuntaa.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Näkövammaisten liitto pitää tavoitetta arvokkaana ja tavoittelemisen arvoisena. Tavoite ei kuitenkaan huomioi yhdenvertaisen osallistumisen edellytyksiä riittävästi. Luovien osaajien ja tutkijoiden potentiaalia ei voida hyödyntää digitaalisen saavutettavuuden ja esteettömyyden puutteellisissa tutkimusympäristöissä. Visiossa tulisikin voimakkaammin korostaa digitaalisten palvelujen ja datainfrastruktuurien saavutettavuutta. Kaikkien tulee voida osallistua tutkimustoimintaan yhdenvertaisesti riippumatta toimintakyvystä tai apuvälineiden tarpeesta.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Näkövammaisten liitto toteaa, että toimenpidesuosituksukset eivät sisällä riittävästi kirjauksia digitaalisten työkalujen ja oppimisympäristöjen saavutettavuudesta. Näkövammaiset tutkijat ja opiskelijat kohtaavat näihin liittyviä esteitä opinnoissaan ja tutkimustyössään. Vision tulee linjata, että kaikkien akateemisten ympäristöjen digitaalinen saavutettavuus on osa kansallista TKI-kehittämistä, ja että korkeakoulujen tulee varmistaa digitaalinen saavutettavuus ennen uusien

järjestelmien käyttöönottoa. Yhdenvertaisuuden edistäminen on nostettava keskeiseksi periaatteeksi, ei sivuhuomioksi.

4. Rohkea uudistuminen rakentaa tulevaisuuden osaamista: korkeakoulujen erikoistuminen ja yhteistyö vahvistuvat.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Näkövammaisten liiton mielestä tavoite on perusteltu, mutta sen toteutuminen edellyttää vahvaa sitoutumista yhdenvertaisuuteen ja digitaaliseen saavutettavuuteen. Uudistuminen tulee rakentua esteettömälle ja saavutettavalle opiskelulle ja tutkimustyölle sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen priorisoinnille. Digitaalinen saavutettavuus tulisi tunnistaa osaksi laadukasta opetusta ja osaamisen kehittämistä.

Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet? Ovatko toimet oikeita?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Toimenpidesuosituksukset ovat oikeansuuntaisia, mutta niissä on puutteita digitaalisen saavutettavuuden osalta. Digitaalinen saavutettavuus tulee sisällyttää korkeakoulujen laatujärjestelmiin ja strategiseen suunnitteluun. Yhdenvertaisuuden toteutuminen tulee myös nostaa rohkeammin keskiöön.

Toimenpidesuosituksen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää työn, jossa muodostetaan yhteinen kokonaiskuva korkeakoulujen digitaalisista palveluista, tietojärjestelmistä ja niitä ohjaavista periaatteista. Tämän kokonaiskuvan muodostamisen yhtenä osa-alueena tulee olla digitaalisen saavutettavuuden näkökulma. Digitaalinen saavutettavuus tulee varmistaa sekä opiskelijoiden, tutkijoiden että kaikkien korkeakouluissa työskentelevien käyttämissä järjestelmissä.

5. Kohti kasvua: korkeakoulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monipuolistuu.

Onko tavoite perusteltu osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota? Onko sen sisältöön valittu oikeat asiat?

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. miltä osin tavoitetta tulisi muuttaa, miten se tulisi muotoilla?

Näkövammaisten liiton mielestä esteettömyys, digitaalinen saavutettavuus ja yhdenvertaisuus tulee kytkeä osaksi rahoitusmalleja. Kaikkien opiskelijoiden, myös näkövammaisten, tulee voida osallistua korkeakoulu yhteisön toimintaan täysimääräisesti.

**Ovatko tavoitteeseen liittyvissä toimenpidesuosituksissa tunnistettu ja siihen valittu olennaiset toimet?
Ovatko toimet oikeita?**

3 vain osittain

Tarkenna tarvittaessa vastaustasi. Esim. puuttuuko toimenpiteitä, tulisiko toimenpiteitä vähentää, edellyttääkö jokin toimenpiteistä muotoilua? Tarkenna miten.

Näkövammaisten liitto esittää, että rahoitusta kohdistetaan nykyistä enemmän digitaalisen saavutettavuuden ja esteettömyyden edistämiseen sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen varmistamiseen. Korkeakoulujen rahoituksesta osa on aiheellista osoittaa suoraan näihin tarkoituksiin.

Vision tavoitteiden ja toimenpidesuositusten kokonaisuus

6. Puuttuuko vision tavoitteista ja toimenpidesuosituskokonaisuudesta jotain olennaista? Tulisiko jokin osa alue priorisoida tai poispriorisoida?

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että visiosta puuttuu kokonaisuus digitaalisen saavutettavuuden, esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden edistämisestä suomalaisen korkeakoulutuksen läpileikkaavana periaatteena. Visio ei tunnista, kuinka ratkaisevassa asemassa nämä ovat opiskelun ja tutkimuksen mahdollistajina. Visio ei myöskään ota kantaa rakenteellisiin koulutuksellisiin esteisiin, kuten SORA lainsäädäntöön, joka rajoittaa yhdenvertaista pääsyä koulutukseen ja ylläpitää eriarvoisuutta.

Vision kokonaisuus ja muut osiot

7. Mahdolliset kommentit vision tilannekuvaan liittyen

Tilannekuva kuvaa korkeakoulutuksen yleisiä haasteita ja muutoksia, mutta siitä puuttuvat arviot digitaalisesta saavutettavuudesta, esteettömyydestä, yhdenvertaisuuden toteutumisesta sekä eri tavoin vammaisten opiskelijoiden, tutkijoiden ja muun henkilöstön nykyisestä tilanteesta. Tämän vuoksi tilannekuva jää puutteelliseksi. Edelleen tilannekuvaan tulisi sisällyttää analyysi siitä, miten tukipalvelujen riittämättömyys, erilaiset digitaalisen saavutettavuuden ongelmat sekä rakenteelliset säädökset, kuten SORA lainsäädäntö, vaikuttavat opiskelijan mahdollisuuksiin edetä opiskelupolullaan. Nämä tekijät muodostavat merkittäviä esteitä näkövammaisten opiskelijoiden osallisuudelle, joten niiden huomioiminen on välttämätöntä, jotta tilannekuva voi aidosti ohjata vision tavoitteita.

8. Miten arvioisit visiota ja sen toimenpiteitä kokonaisuutena

Visio jää vajavaiseksi, sillä yhdenvertaisuus ja saavutettavuus eivät näy riittävän vahvasti visiossa tai sen toimenpidesuosituksissa. Vision tulisi sisältää selkeä ja velvoittava sitoumus yhdenvertaisuuden edistämiseen. Visio ei myöskään tunnista SORA-lainsäädännön ongelmallista luonnetta.

9. Muut kommentit

Näkövammaisten liitto muistuttaa Opetus- ja kulttuuriministeriötä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta. Sopimus on Suomea sitova ja on voimassa lakina.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiota koskevan lausuntopyynnön jakelussa sivuuttanut vammaisjärjestöt eikä siten ole noudattanut YK:n

vammaissopimuksen velvoitetta. YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan osallistamisvelvoite on yksiselitteinen. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että lausuntopyyntö olisi tullut lähettää myös eri vammaisjärjestöille. Järjestöt, jotka ovat lausuntopyynnön jakelussa, eivät ole YK:n vammaissopimuksen mukaisia vammaisjärjestöjä. Se, että lausuntopyyntö on nähtävillä Lausuntopalvelussa, ei ole riittävää.

Lisätietoja

työelämäasiantuntija Ville Ukkola, ville.ukkola@nakovammaistenliitto.fi

järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nakovammaistenliitto.fi

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry